

Könyvtárhasználat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában

A könyvtárak házatáján a mozgásteret kijelölő feladatok helyett egyre több szó esik a mozgásteret behatároló lehetőségekről. Ez természetes reakció, mert mindennapi döntéseink során azt tapasztaljuk, hogy annak a bizonyos maradéknak a maradéka nemcsak kevés, de folyamatosan kevesebbet ér.

Azért bátorkodom a működési feltételeket a maradék maradékának nevezni, mert egyfelől igaz, hogy a gyenge érdekvényesítés hagyományosan összekapcsolódott a kulturális szférával, másfelől az is igaz, hogy a kulturális intézmények rendszerén belül, az egyes intézménytípusok központi finanszírozásában, a továbbosztás elveként újra érvényesül.

A felelősség tudata a könyvtárakat szükségszerűen arra ösztönözte, hogy olyan kiegészítő anyagi erőforrásokat keressenek, melyek révén a maradék maradéka tapinthatóvá válik. Bár bevett szóhasználat szerint önigazolása, életbenmaradása miatt kényszerül erre az útra, valójában az adott társadalmi szükségletek érdekében tette és teszi. Az önmenedzselés mindenképpen lendít kondícióján, ám óhatatlanul módosul profilja, mégpedig attól függően és annak arányában, hogy milyen forrásból és mennyit merít. Ennek a mechanizmusnak komoly veszélye van, éspedig az, hogy a nemes szándék vezérelte hajtásban – pénzfelhajtásban – egyszerűen csak az eszközből cél lesz, illetve az eszközök határozzák meg a célt. A társadalmi szükségletek és igények kielégítése jó mélyen befészkelte magát szakmai tudatunkba, megmaradhat, de a gyakorlatban bizony felborulhat az amúgy is kényes egyensúly. Így a köz általános gyűjtőkörű, többfunkciós könyvtárát tovább már nem az értelmes-realista, az ellátórendszer munkamegosztására alapozott prioritásrend irányítja, hanem a becserkészett eszközök szelektálják a feladatokat.

Ilyen körülmények között nem zárható ki, hogy valamiféle arányeltolódás következik be, s pont olyan érdekek csorbulhatnak, amelyek képviselőjét egyes-egyedül a közművelődési könyvtár hivatott teljesíteni.

Talán nem helyes külföldi példára, mintegy etalonra hivatkozni, hogy az FSZEK költségvetésében a saját bevétel részaránya évek óta jócskán túllépi azt, amit egészségesnek tartanak.

Nehéz megítélni belülről, hogy hova érkezett, mennyit és mit ért el a könyvtár, hogyan áll e rendszerint nyereséggel és veszteséggel járó folyamat egyenlege. Az értékeléshez ugyanis kinek-kinek más-más saját-élmény, saját-tapasztalat ad támpontot, szempontjaink is különbözhetnek, még szakmai értelemben sem könnyű megállapítani, mi is az, ami fontos.

Az elengedhetetlen, folyamatos önértékeléshez egyfajta objektív mércét kínálnak a könyvtárhasználati szokásokat nyomon követő statisztikai adatok; a szolgáltatásokat tesztelő vizsgálataink, melyeket a legérintettebbek, a könyv-

tárhasználók körében végeztünk. E két kontrollponthoz folyamodva szeretnénk magyarázni néhány olyan jelenséget, melyek a könyvtárhasználatban változásokra is utalnak.

Tény, hogy kisebb ingadozások ellenére, a hálózat könyvtáraiba beiratkozottak száma, akár egy évtizedre visszatekintve sem nő, a tényleges könyvtárhasználók száma sem több lényegesen, mint a könyvtártagoké. A látogatóknak csak elenyésző hányada, mindössze öt és fél százaléka úgynevezett látens használó, akik a tagsági díj kifizetése nélkül veszik igénybe a szolgáltatásokat. Kézenfekvő arra gondolnunk, hogy a könyvtár kapacitása határára érkezett. Kétségtelen, hogy az extenzív fejlesztések kora lejárt, erről már rég nem beszélhetünk. A helyzet nem ilyen egyszerű. A beiratkozás stagnál, ugyanakkor: rendkívül magas az új beiratkozók aránya. Nemcsak magas az új tagok aránya, de növekvő mértékű is. 1984-hez képest megkétszereződött azok aránya, akik legfeljebb három éve járnak könyvtárba. Az egy éve, vagy ettől rövidebb ideje könyvtárlátogatók arányában még nagyobb a különbség. Ma mintegy háromszor annyian vannak, mint tíz évvel ezelőtt. Tehát egy jelentős és fokozódó mértékű fluktuáció mellett állandósul a beiratkozók száma.

A könyvtárral újlag kapcsolatba kerülők minden társadalmi rétegből szármottevő hányadot képviselnek. Közöttük van a fizikai munkások kétötöde, de az értelmiségiek egyharmada is. A könyvtárhasználat iránti igény erősödése éppenséggel nem lenne meglepő: az új könyvtári szolgáltatások bevezetése és az életfeltételi-életmódbeli változások egyaránt indokolnák. Az új beiratkozók nagy száma azt mutatja, hogy valóban növekszik az igény a könyvtár szolgáltatásai iránt. Az új tagok heterogén összetétele pedig azt jelzi, hogy ez az igény általános és nem rétegigény. Látványosan nem strukturálódott át a használók tábora. A lemorzsolódás a legkülönbözőbb foglalkozásúak és iskolai végzettségűek csoportjában észlelhető, ráadásul kiegyenlítettnek látszik. Ez azt valószínűsíti, hogy a könyvtár az eltérő típusú igények egyikének sem tud az elvárt hatásfokkal megfelelni.

A teljesítmény, így a könyvtári teljesítmény értékelésének is számos megközelítése lehetséges. Ezekből mi kettőt választottunk, mikor az elmúlt évben a hálózatot reprezentáló 18 könyvtárban (kérdőíves) vizsgálatot végeztünk. Az egyik megközelítés a használat, a hasznátság mértéke, azaz a szolgáltatások igénybevétele. A másik pedig a legilletékesebbek, a már és még könyvtárhasználók véleménye, az érdekükben működtetett könyvtárról. Mindkettőre, használó szokásokra és a könyvtárképre érvényes azonban, s ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy egyik oldalról a használói értékek, másik oldalról a könyvtár teljesítőképessége – együttesen alakítják.

A könyvtári szolgáltatások iránti igényt a látogatás aktuális céljával mértük. A több mint kétezer, véletlenszerűen kiválasztott felnőtt látogatónak csak kisebb hányada kereste fel sokoldalú, komplex szolgáltató intézményként a könyvtárakat. Ők nemcsak egyféle, illetve helybeni, speciális szolgáltatással kívántak élni. A minta majd hetven százaléka kölcsönzőhelyként kereste fel a könyvtárat. A kölcsönzők kisebb része (negyven százaléka) szokott csak nyomtatott dokumentumot választani. Nagyjából ugyanennyien szoktak a hagyományos mellett nem hagyományos dokumentumot is elvinni. S körülbelül egytizedük jár kifejezetten az audiovizuális dokumentumok kedvéért a könyvtárba, többségük kizárólag videokazettáért.

Ha többen nem is, de mások és másként, s főleg intenzívebben használják a könyvtárat.

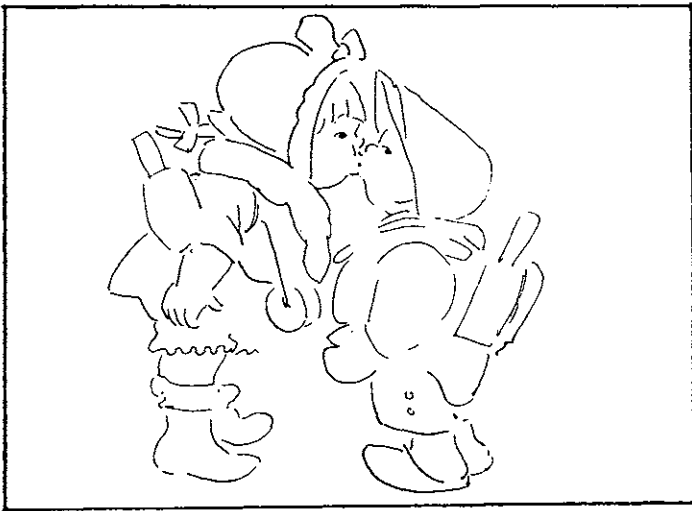
1984-ben végzett vizsgálatunkkor a megkérdezettek töredéke, öt százaléka kereste fel hetente többször a könyvtárat. 1993-ban húsz százalékkal nőtt azok aránya, akik nem csak maguknak, hanem másoknak is szoktak kölcsönözni. A kölcsönzött dokumentumtípusok alapján a könyvtár döntően könyvbeszerzési forrás. A kölcsönzött könyvek szerkezetét elemezve, a szépirodalom csak a nyugdíjasok olvasmányaiiban tölt be domináns szerepet. Az aktív keresőkön belül az értelmiségiek, a nem kvalifikált egyéb szellemi dolgozók, a fizikai munkások is több mint fele részben szép- és ismeretközlő irodalmat is választanak. Összességében kétharmad egyharmad a szép- és az ismeretközlő irodalom aránya a kölcsönzésekben. Meg kell jegyezni, hogy a konkrét kölcsönzések nem feltétlenül tükrözik a tényleges olvasói érdeklődést, csak a kínálatból kielégíthető keresletet. Azt is hozzá kell tennem, hogy az olvasóink könyvek iránti tematikus érdeklődésében magasabb az ismeretközlő irodalom aránya, mint a kurrens kölcsönzésekben. A kölcsönzés után a periodikák iránti érdeklődés a legélénkebb, az újság- illetve folyóiratolvasás bizonyult a legnépszerűbbnek, a látogatók tizenöt százaléka kereste fel ilyen szándékkal a könyvtárat.

A jelenlegi használói magatartás fő vonalakban az előbbi jegyekkel írható le.

Egy ilyen szokásokkal jellemezhető használói kör értékkélete fejeződik ki a szolgáltatásokkal való elégedettségben, illetve a könyvtárral szembeni elvárásokban.

A válaszolók legelégedettebbek a könyvtárosokkal és a könyvtár nyitva tartásával, a legelégedetlenebbek a folyóiratok választékával és a legalacsonyabb érték között mintegy negyven százaléknyi a különbség. A felsoroltak közül csak arról a két elemről fogok beszélni, aminél a legelégedettebbek, illetve legelégedetlenebbek.

A könyvtárosokról kiemelkedően és általánosan jó a vélemény. Meglehet,

hogy ez a pozitív megítélés kissé felszínes ismeretségen alapul. A használók egyharmada szokott a könyvtárosoktól gyakran segítséget kérni. E nem túlzottan magas arányt nem a nagyfokú tudatosságra valló könyvtárhasználati kultúra magyarázza, hanem olyan könyvtárhasználati sajátosságok, amelyeket később érintek.

Kevesen vannak azok is, akik úgy érzik, teljes mértékben tudják nélkülözni a könyvtáros közreműködését. Azok a relatíve szórványos, de tipikus esetek, amikor kontaktus jön létre könyvtáros és látogató között, a látogatókban kedvező benyomást keltenek, pozitív véleményt eredményeznek. Ebben a képben a könyvtáros emberi tulajdonságai nyernek maximális elismerést, a könyvtáros személyisége a kulturált és humánus magatartás jelzőinek sokaságával társul.

A szinte már megszokottan elszemélytelenedő, elszemélytelenedett társadalmi közegben – úgy látszik – a könyvtáros szembetűnően, a látogatók elvárásával találkozáva, s általuk rendkívüli módon értékelve, meg tudott őrizni és képes gyakorolni olyan erényeket, mint a türelem, segítőkészség, személyhez szóló figyelmesség, udvariasság, a nem erőszakos szolgálatkészség, a könyvtárat nyugalommal és biztonsággal megtöltő derű, a kedves, előzékeny, szívélyes, közvetlen kapcsolatteremtő készség.

Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy feltűnően háttérben marad a könyvtáros másik arca, a művelt, szakmailag jól felkészült, sokoldalúan és szakszerűen tájékoztató könyvtárosé. A könyvtáros tájékoztató tevékenységével elsősorban a diákok élnek, ők talán természetesen vették, hogy kérdéseikre kielégítő választ kapnak, ezért külön nem emelték ki, külön nem respektálták a könyvtáros intellektuális jellemzőit. (Egyébként is, kritikusabb szemléletük, kritikus hajlandóságuk miatt sokkal fontosabbnak tartották, hogy a hiányosságokat tegyék szóvá.)

Azt sem tartom kizártnak, hogy az egyébként létező tájékoztatási igények úgy-mond „leépülnek”, s csak végszükség esetén kerülnek megfogalmazásra és vezetnek a könyvtáros megszólításához. Nem lenne csoda azért, mert az FSZEK-ben az egy könyvtárosra jutó olvasók száma meghaladja mind az országos átlagot,

mind a megyei jogú nagyvárosokét; ez olykor – egyik-másik városhoz viszonyítva – kétszeres leterhelést jelent.

Az egyoldalú, bár egyoldalúságában is pozitív könyvtárosképhez alkalmasint bizonyos rossz tapasztalatok is hozzájárulhattak. Azt már egy másik vizsgálatból, az intézményen belüli információs vizsgálatból tudjuk, hogy a kvalifikált munkatársak kisebb hányadának teszi ki, akár csak munkaideje felét is az érdeemi tevékenység. Helyenként még a szakképzettség szerint elkülöníthető munkafolyamatokban sincs megfelelő munkamegosztás a könyvtárak munkatársai között.

Amikor a könyvtár alapszolgáltatása a könyvkölcsönzés, és a legsűrűbben igényelt szolgáltatás a könyvkölcsönzés, épp a könyvek kínálata kapta a legrosszabb elégedettségi mutatót, ami hálózati átlagban bő ötven százalék. Vagyis: szinte minden második olvasó vagy olvasni vágyó számára nem kielégítő ez az állományrész. Ez szubjektív értékelésen alapuló adat, de ettől még ennyit ér a könyvkínálat a használók szemszögéből nézve. Hogy ne csak egy mennyiségi mérték ismeretében mérlegeljük az olvasók véleményét tükröző hatékonysági szintet, ide kívánczok, ha csak érintőlegesen is, néhány tárgyszerű háttérinformáció. Ezek befolyásolják az olvasói értékítéletet, és az eredményesség értelmezésében bennünket is kell, hogy befolyásoljanak.

Az első ilyen tényező az érdeklődés. Az érdeklődésre adott válaszok szerint az olvasók tíz százaléka a „mindenevő” kategóriába tartozik. Egyikük nevezte így önmagát. Ettől többen vannak, akik érdeklődésükben nyitottak, széles érdeklődési körrel rendelkeznek.

A második tényező a könyvkölcsönzés motivációja. Már korábban megállapítottuk, hogy első helyen a szabadidő hasznos és kellemes eltöltése áll.

A harmadik, figyelembe veendő tényező a választási stratégia. A családi és kétfedeleles könyvtárakban folytatott vizsgálat egyik tanulsága, hogy a könyvkölcsönzők többsége nem konkrét szerzőre, konkrét műre irányuló meghatározott kéréssel érkezik. Nem a kiválasztás, hanem a válogatás jellemzi választási szokásaikat.

Érdemes egy gondolat erejéig elidőzni a válaszolói mentalitásnál is. Nézzük meg, milyen szempont, milyen beállítódás vezette minősítésüket. Egy részüknél érzékelhetően igen alacsony az elvárási küszöb. A miértekről egy-egy félmondat: hátrányos helyzet, bizonyos igénytelenség, a könyvtárossal való érzelmi azonosulás... Ízelítőül viszont hadd elevenítsek fel párat a pozitív véleménynek szánt – értelmiségitől, középiskolástól, egyetemistától, nyugdíjastól származó – megjegyzésekből: „Sok könyv van”; „Van elég olvasnivaló.”; „Túlzott igényem nincs”; „Igen ritkán távozom üres kézzel, már megszoktam, nagyon régen járok ide”; „Szolgáltatásuk, s más igényem nincs”; „Már az is jó, hogy egyáltalán van könyvtár”; „Hogy egyáltalán lehet kölcsönözni”. Az ilyen típusú, ismétlem pozitívumként emlegetett megjegyzésekből nem lehet másra következtetni, minthogy egy ínségkonyhaként funkcionáló könyvtár – többek szemében – már ok az elégedettségre. A „már megszoktam” alapálláshoz hozzáfűzöm: a könyvtár nemcsak a könyvbeszerzés, de sokszor a könyvekről való tájékozódás forrása is. A budapesti kölcsönzőknek pedig nincs az összehasonlításhoz afféle iránytűje, ami a beavatott szakembereket eligazítja – momentán – a magyar nagyvárosi könyv-

táruk egy főre jutó beszerzési kerete, így ők mit sem tudnak a fellelhető tetemes különbségekről és állománygyarapítási következményeiről.

Egy másik jellegzetes válaszolói beállítódás a megértően viszonyuló realistaké. (Nem biztos, hogy találó és illik rájuk a realista fedőnév.) Rájuk aligha fogható, hogy túlzottan követelőzőek lennének, néha már-már több mint józan belátás rejlik a legfeljebb szerény kérelemként előadott, elvárásnak korántsem nevezhető kéréseik mögött. Se szeri, se száma az olyan kifejezésekkel bevezetett szolid óhajoknak, mint amik a következő mondatokban is előfordulnak: „Örülnék a nagyobb könyvválasztéknak, bár nem vagyok elégedetlen, mivel tudom az anyagi körülményeket.”; „Szeretném, ha több új könyv lenne, bár tudom, hogy (sajnos) ez anyagilag nem lehetséges.”; „Nem vagyok elégedetlen, tudomásul veszem a pénzhíányt és azt, hogy nem tudnak minden kiadványt megvenni”; „Lehetne több könyv is, de a mai gazdasági helyzetben ez érthető.”; „Szegény időkben mindig van könyv az újdonságpolicokon.”; „Új könyvek is találhatóak.” És még sorolhatnám. Nemigen kell bizonygatni, hogy az ötven százalékos elégedetlenséghez az elnéző, belátó értékelésnek ugyancsak sok köze van.

Az elégedetlenség háttéréről ennyit; most az elégedetlenségről és a legfontosabb okairól szólok.

A könyvkínálattal kapcsolatos átlagos elégedetlenségi szinttől alig térnek el a nagy, a közepes és a kis könyvtárak adatai. Ez azt jelenti, hogy a könyvkínálattal való elégedetlenség általános jelenség. Ha van valamilyen munkamegosztás a könyvtártípusok között a könyvkínálat alakításában, azt többé-kevésbé egyenletes szinten, egységesen alacsony szinten tudják a könyvtárak nyújtani. Mármint az olvasók szerint.

Mint egyéb szolgáltatással rendre, a könyvkínálattal is az értelmiségiek és a jövő értelmisége a legelégedetlenebb. Pl.: ezen a téren már nem akad egyetlen olvasói-társadalmi réteg sem, amelyen belül a válaszolók több mint egyharmadának ne lenne kifogása. Az észrevételekből kiderül, hogy a tartalmilag sokrétű, szinte mindennel foglalkozó új könyvek hiánya a kritika elsődleges oka. Az új beszerzést nemcsak kevésnek, minimálisnak, de egyre kevesebbnek, szerényebb-

nek találják. Egyidejűleg nehezményezik a régi, elavult, érdektelen kötetek nyomasztó sokaságát is.

Nemcsak a célirányos, és nyugodtan állíthatom, mértéktartóan célirányos igények berzenkednek. A könyvtár jobbára a böngészőknek is inkább a kényszerű vadászás terepe, semmint az örömteli felfedezés színtere.

Ma már elhagzott, de nem lehet elégszer ismételni, hogy a könyvtár a tömegeknek az egyetlen elérhető szórakozási, tájékozódási művelődési lehetősége. Kérdés, hogy lehet-e a könyvtárra váró funkciókat, valamely olvasói igénytípus, akárcsak ideiglenesen luxussá nyilvánításával preferálni. Nyilván lehet, de azzal számolva, hogy konzerválódik és újrateremtődik az a használói attitűd, amelytől idegen, hogy jogot formáljon a színvonalasabb könyvtári ellátásra.

A fölkért látogatóknak majd kilencvenöt százaléka válaszolt kérdéseinkre. Válaszoltak, mégpedig készségesen, nem egyszer köszönetüket is kifejezve. Máskor nem titkoltan a könyvtár fejlesztésének szándékát remélve megkérdézték mőgött. Ez már önmagában arra vall, ha tetszik csak arra vall, hogy egyszerűen szükségük van a könyvtárra. Méginkább erre utalnak azok a konstruktív bírálatok melyek egyben változtatási szándékok, és az elégedettséget, a hatékonyságot emelő megoldási javaslatok. Egy részük szakmai megfontolás tárgya lehet, és belső hatáskörben való intézkedést igényel. Bizonyára törekedhetünk még a meglévő anyagi eszközök racionálisabb felhasználására. Ennyi azonban biztosan nem lesz elég ahhoz, hogy egy esetleges jövőbeni vizsgálat kérdőíveiben ne csak egyetlen olvasó tollából olvassuk azt a véleményt, amelynek idézetével befejezem tájékoztatómat.

Egy nagy, egyik legnagyobb könyvtárunkba járó egyetemi hallgató szavai: „Általában megtalálom, amit keresek, bár ezt nem tartom érdemnek, hiszen ez a könyvtár feladata.”

Barczy Zsuzsa

Oracle* Libraries – BKE verzió

Manware – software – hardware

A BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA egésznapos bemutató keretében adott számot a FEFA-VB és IIF Program támogatásával létrehozott komplex könyvtári és szakirodalmi információs rendszerének újabb fejlesztési szakaszáról. Az ORACLE* Libraries integrált könyvtári rendszer kiválasztásáról, a könyvtár feldolgozási és szolgál-

tatási struktúrájába való illesztéséről, az átállás módszertani kérdéseiről szóló előadások mellett a meghívottak tájékozódhattak a rendszer továbbfejlesztési irányairól is. A bemutató arra törekedett, hogy a szakmai közönség áttekintést kapjon az installálás menedzselési és szakmai problémáiról és azok megoldásairól mind a manware, mind a software, mind a hardware vonatkozásában. A könyv-

tár a megoldásokra egy teljes vertikumu technológiát vonultatott fel a beszállító cégekkel. A résztvevők megismerkedhettek a UNIX hálózatra telepített korszerű NCD-terminálokkal, a rendszer X-terminálon, VT320 terminálon és PC-n való használatáról. A dokumentum és felhasználói azonosításhoz szükséges vonalkód nyomtató és olvasó berendezések és az egyetemi egyéb igényeket is kielégítő fényképes olvasói kártya előállítására alkalmas munkaállomás, mint a könyvtári munkafolyamatok gépesítéséhez szükséges rendszerelemek is sikert arattak.

- alföldi -

A manware. A könyvtári feldolgozási és szolgáltatási technológia néven foglалható össze az a szakértelem, amely egy szakirodalmi információrendszer létrehozásához, és azon belül egy integrált központi rendszer szervezeti befogadásához szükséges. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának munkatársai közel tíz éve foglalkoznak számítógépes könyvtári alkalmazásokkal. Az információtechnológia gyors ütemű fejlődése végképp tarthatatlanná tette azt az állapotot, hogy amíg a szolgáltatások támogatását végző eszközök és alkalmazások a legfejlettebbek közül valók, addig vannak alapvető munkafolyamatok, mint a kölcsönzés, folyóiratkezelés vagy a vezetői információk, amelyek csak részben, vagy egyáltalán nem kerültek gépesítésre. Ezért – amikor a FEFA II. pályázat elnyerése pénzügyileg lehetővé tette – került sor integrált könyvtári szoftver beszerzésére. A kiválasztás módszere rendhagyó volt. A forgalmazók a helyszínen tanulmányozhatták a könyvtár működését, és a könyvtár adatbázisaiból leválogatott rekordokkal való műveleteken keresztül mutatták be rendszerüket. A bemutatókon 20 szakember pontoszt a látottakat. Ezek után került sor a döntésre és 1993 végén a szerződéskötésre.

Az installálás folyamán számos

módszertani feladat várt megoldásra. Az Oracle* Libraries egy igen korszerű és nagy teljesítményű adatbáziskezelőre épülő integrált könyvtári program, mely valamennyi könyvtári munkafolyamat gépesítésére lehetőséget nyújt. Így egyes modulok esetében teljesen új gépi munkastratégiákat kellett kialakítani, másoknál viszont a folyamatosan végzett gépi tevékenységeket kellett az Oracle* Libraries elvárásaihoz igazítani. Rendszerint az utóbbi bizonyult nehezebbnek. Az átállás során a munkafolyamatok átszervezése mellett a pénzügyi rendszer megtervezése és kialakítása, a nyilvántartás és leltározás gépi alapokra helyezése, az olvasói adatstruktúra tervezése, a bibliográfiai rekordok konvertálása, a korábban gépre nem került állomány utólagos felvétele és a tematikus keresést biztosító tárgyszórendszer áttöltése jelentették a legfontosabb módszertani kérdéseket.

A szoftver. Az Oracle* Libraries teljesen integrált, rugalmasan paramétrezhető könyvtári szoftver. Pénzügyi modulja pontosan követi a pénzeszközök mozgását, mely által megbízhatóan nyomon követhető a szervezet gazdálkodása. Folyóirat modulja a teljes kezelés gépesítésével, lehetővé teszi az online rendeléseket, szellemes periodicitás generáló megoldásával a reklamáláshoz, kötéshez szükséges fü-

zetnyilvántartást. Minden dokumentumtípus katalogizálható, s a multimédia OPAC lehetőségeit a könyvtár a muzeális gyűjtemény, a tájékoztatás (pl. felhasználói betanítás) céljaira kívánja első lépésben igénybe venni. A kölcsönzési modulban lehetőség van valamennyi olvasói adat és kategória, az előjegyzések és a tartozások nyilvántartására. A gyarapítás során a döntési szinteken keresztülvihető rendelésállomány segíti az állománygazdálkodás szervezését.

A hardver. A BKE Központi Könyvtára – mint mostanában sokan mások is – a nyílt rendszerek mellett döntött. Az elsődleges server gép egy SUN SS 10, amely egy 131 végpontú,

csillag topológiájú hálózaton keresztül csatlakozik a VT, X és PC terminálokhoz. A hálózaton az AT&T SYSTIMAX kábelezési rendszerével készült, amely könnyen menedzselhető, és egyaránt támogatja az ethernet, valamint a soros kommunikációt is.

A csillag hálózat középpontjában a Gandalf Access moduláris HUB-ja található, amely tetszőlegesen bővíthető X.25, soros, ethernet, hálózati menedzsment stb. kártyákkal. A könyvtár eszközparkja még a vonalkódos azonosításhoz szükséges nyomtatókkal és a lokálisan, vagy hálózatban használható CD-ROM-okkal egészül ki.

**Alföldi Dán Gabriella –
Simon András – Tóth Ferenc**

„A történet Svájcban kezdődött”

Újonnan berendezett könyvtárak átadása

Hazánkban mindmáig egyedülálló kezdeményezés megvalósulásának lehetnek tanúi mindazok, akik részt vettek a Baranya megyei Palotabozsok, Nagynyárad és Újpetre, valamint a Veszprém megyei Kővágóórs községekben október 13–14-én lezajlott könyvtárávató ünnepségek bármelyikén. Az újonnan berendezett könyvtárak átadásában volt valami közös: mindenütt megjelent egy svájci küldöttség is. A történet ugyanis Svájcban kezdődött.

A Svájci Szövetségi Állam Külügyminisztériumának Kelet európai Együttműködési Irodája még 1992-ben határozta el, hogy a rendelkezésre álló különleges pénzalapból támogatja a magyar könyvtárügyet oly módon, hogy néhány – elsősorban is német nemzetiségi lakosságú – községben könyvtárat létesít, illetve teljesen felújítja a már meglévő könyvtárat, az állományt pedig jelentős számú német nyelvű könyvvel egészíti ki. A terv megvalósítására a Bundesamt für Kultur (az ottani művelődési minisztérium) és a Schweizer Bibliotheksdienst, az elsősorban svájci német települések könyvtárait ellátó, szövetkezeti alapon működő vállalat kapott megbízást.

Különös véletlen, hogy *dr. Csizmás Mihály* jogtanácsos és felesége, Klára asszony – utóbbi a Magyar Máltai Szeretetszolgálat svájci képviselője – ugyanabban az épületben lakik, amelyben a Bibliotheksdienst is működik. Tőlük kértek tanácsot, hová telepítsék a tervezett könyvtárakat. Klára asszony Baranyát ajánlotta, mert jó kapcsolatok fűzik az itteni máltai szervezethez, s tudta azt is, hogy a megyében jelentős számú német lakosság él.

A Bundesamt für Kultur a berni magyar külképviselettel is felvette a kapcsolatot, s bejelentette szándékát. Ódor László nagykövet úr javaslatára még egy másik terület, a Veszprém megyei Káli medence, illetve annak néhány községe is szóba került.

A helyszín tanulmányozására 1993 áprilisában háromtagú küldöttség érkezett Magyarországra. Végigjárták a szóhajóhető településeket, majd úgy döntöttek, hogy a fentebb már említett három Baranya megyei község, továbbá Kővágóórs kap teljes könyvtárberendezést, míg további két község: Révfülöp és Köveskál részére technikai eszközök ill. ÁV dokumentumok beszerzéséhez ígértek támogatást.

A látogatást néhány hónapos szünet követte, de azután felgyorsultak az események. Decemberben Baranyából két, Veszprém megyéből három könyvtáros utazott a Bibliotheksdienst meghívására Bernbe. Ott beszéltük meg a program részleteit, határoztuk meg a teendők sorrendjét, az időpontokat, de arra is volt lehetőségünk, hogy több ezer értékes német nyelvű könyvet válogassunk. Ezeket néhány héttel később a Máltai Szeretetszolgálat segítségével juttatták el Magyarországra.

Értékes része volt a berni programnak az egyik legnagyobb berni városi fiókkönyvtár, valamint néhány kisebb önkormányzati könyvtár meglátogatása. Az ott tapasztaltakból két lényeges szempontot szeretnék megemlíteni. Elsőként is azt, hogy milyen nagy figyelmet szentelnek a könyvtár vonzó berendezésének. Úgy alakítják ki az iskolai és a községi könyvtárakat, hogy az elrendezés, a formatervezett bútorok, az alkalmazott textiliák és a világítás egyaránt hozzájáruljanak a hívogató légkör megteremtéséhez, s ílymódon a lakosság széles rétegei számára váljanak nem csak a tájékozódás-tájékoztatás központjaivá, hanem a közösségi élet és a kikapcsolódás színtereivé is. A másik – számunkra igen tanulságos – jellemzője az ottani közművelődési könyvtáraknak az irigylésre méltóan friss állomány: minden feleslegessé váló könyvet azonnal kivonnak. Alapelvük, hogy az állomány folyamatos aktualizálásával ki kell tudni elégíteni a sokoldalú információs és olvasói igényeket. Tapasztalataik szerint a tartalom és aktualitás tekintében leggazdagabb könyvtárat használják a leginkább, s nem feltétlenül azt, amelynek nagy az állománya. (Magyarországi látogatásuk során svájci kollégáink egyik legelső észrevétele is ezzel kapcsolatos: szinte elrettenve szemlélték a községi könyvtárak régi könyvekkel zsúfolt polcait. Azonnal megjegyezték, hogy mindenütt nagy selejtezésre lesz szükség...)

A svájci fél az alábbi négy pontban foglalta össze a program feltételeit: 1. Az adományban részesülő községek felelősek az alkalmas könyvtárhelyiség kialakításáért, annak építészeti és épületgépészeti korszerűsítéséért. 2. Adjon az önkormányzat könyvtárosának teljes szabadságot az állomány kialakítására – beleértve az állományból való kivonás jogát is. 3. A községi önkormányzatok kötelezzék magukat arra, hogy folyamatosan biztosítják a könyvtárak fenntartásával kapcsolatos költségek fedezetét. 4. Tájékoztassák a fenntartók évente legalább egy alkalommal az adományozó svájciakat a működés eredményeiről, a könyvtárak látogatottságáról, stb. (A Bibliotheksdienst kilátásba helyezte szakemberek helyszíni látogatásait ill. ellenőrzéseit is.)

A program keretében a svájciak vállalták a berendezési tervek szakszerű elkészítését; a teljes bútorzat beszerzésének finanszírozását; költségként mintegy

6-7000 kötet német nyelvű könyv ajándékozását; a német nyelv oktatásához használható tankönyvek, média szállítását; végül pedig – ha a hitelkeretből még marad pénz – ÁV-eszközök és különféle technikai felszerelési tárgyak szállítását.

Alapkötésük volt, hogy minden olyan berendezési tárgyat, médiát és készüléket, amely Magyarországon kapható, vagy előállítható, itt kell beszerezni. (Ez utóbbiban a jószándékú segítőkészség mellett nyilván a józan gazdasági számítások is közrejátszottak. A Svájcban használatos dániai könyvtári bútorokkal talán ha egyetlen könyvtárat tudtak volna berendezni abból a pénzből, amiből nálunk négyet.)

A további teendőket a Baranya Megyei Könyvtár vállalta. Tavasszal megérkeztek a berendezési tervek, melyek alapján TÉKA típusú bútorokat rendeltünk a szanyi MEZŐGÉP Kft-től. Az ülőbútorokat a FEBRÜ Budapest Kereskedelmi és Szolgáltató Kft, a kisebb felszerelési tárgyakat a Cavour cég szállította. Nehézséget csupán egyetlen dolog okozott: a nálunk még ismeretlen, azonban Svájcban szinte minden iskolai és gyerekkönyvtárban megtalálható ülőalkalmatosság, a Sitzstufe, melynek filccel vagy padlószőnyeggel bevont lépcsőin ülve hallgatják a könyvtári foglalkozást, nézik a videóműsort vagy egyéb vetítést, de arra is kiváló, hogy a gyerekek kényelmesen elkucorodva, netán hasalva olvasgassanak, társasjátékozzanak. Talán ez az egyetlen, amelynek kivitelezése kevésbé sikerült – legalábbis nem olyan jól, mint svájci társaié.

Az állomány rendezését mindhárom baranyai községben a Megyei Könyvtár munkatársai végezték. Szinte az utolsó pillanatig bizonytalan volt, hogy a megnyitóra minden elkészül-e. Néhány bútor csak az utolsó napokban került a helyére, a lépcsők bevonását filccel a megnyitó előtti estén végezték, az ajándékozás tényét megörökítő kerámiaablákat pedig – amelyeket a siklósi Kerámia Alkotóház készített – két községben is a megnyitó ünnepségek kezdete előtt 20 perccel helyezték el a bejárat melletti falon.

Palotabozsokon az újonnan épült iskola két helyiségében összesen 77 négyzetméteren kapott helyet az összevont iskolai-községi könyvtár. Nagynyáradon a faluházban, korábbi helyén maradt a községi könyvtár, azonban újabb helyiséggel bővült, így most 110 m²-es, Újpetrén a három szoba egybenyitásából jött létre a klubfoglalkozások megtartására is alkalmas 76 m² alapterületű nagy helyiség. A legtágasabb s talán emiatt is a legszebbre sikerült Kővágóórs községi könyvtára.

Mint már említettük, az átadási ünnepségekre svájci küldöttség is érkezett. A Bundesamt für Kultur képviseletében *Annamaria Bernasconi* asszony, a Schweizer Bibliotheksdiensttől a kuratórium elnöke, *Egon Wilhelm* professzor, továbbá *Karin Siegl* asszony könyvtári szakértő. Képviseletét magát Svájc budapesti nagykövetsége, a Külügyminisztérium, a Magyarországi Németek Szövetsége, s természetesen jelen voltak a megyei és a községi önkormányzat tisztviselői is.

A négy könyvtár berendezése 5 557 000 forintba került. (Kővágóórs 1 501 000, Palotabozsok 1 246 000. Újpetre 1 126 000, Nagynyárad 1 604 000 Ft.) Révfülpő könyvtára 20 000 svájci frankot kapott számítógép és különféle ÁV-eszközök beszerzésére. (Ebből az összegből részesült kisebb mértékben Kőveskál könyvtára is.) A felsorolt könyvtárak átlag 600, a Baranya Megyei Könyvtár 800 kötet német nyelvű könyvet kapott. A több mint 4000 kötet becsült értéke meghaladja a 4 millió

forintot. Így a svájci program révén összességében kb. 12 millió forint értékkel gyarapodott a három Baranya ill. a három Veszprém megyei község.

A program első része lezárult. Mindegyik helységben a korábbinál összehasonlíthatatlanul jobb körülmények között végezhetik munkájukat a könyvtárosok. A többi tehát már rajtuk, illetve a fenntartó önkormányzatokon múlik. Reméljük, hogy a megújult könyvtárak – melyek méltán érdemelték ki a svájci delegáció elismerését – az átadást követően továbbra is élvezik majd az önkormányzatok támogatását. Különösen az állományok intenzívebb fejlesztését ajánljuk a fenntartók szíves figyelmébe.

Surján Miklós

Érdekes irat-hagyaték került a Széchényi Könyvtárba

Lapunk elődje, a *Könyvtáros* 1990. évi 6. számában közölt interjút *Borsosné dr. Muraközi Nórával*, a párizsi Bibliothèque Nationale munkatársá-

val. Most az ő jóvoltából került férjének, *dr. Borsos Sándornak*, az 1947-es országgyűlés Nemzeti Parasztpárti képviselőjének irathagyatéka ajándékképpen az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába.

Dr. Borsos Sándor (1920–1984) életének nagyobbik felét emigrációban töltötte. A vas megyei paraszti családból származó fiatalember 1944-ben doktorált közgazdaságtanból, s mint egyetemi tanársegédnek szép kilátásai voltak a tudományos pályára. A politika azonban más irányt szabott számára. Már korán bekapcsolódott a népi írók mozgalmába, majd az ellenállásba. 1945-től egyik szervezője a Nemzeti Parasztpártnak, majd 1947-től országgyűlési képviselője. Elnöke a párt ifjúsági szervezetének, a Népi Ifjúsági Szövetségnek. Miután a sztálinizmussal szembe fordult, 1948 őszén el kellett hagynia Magyarországot.

Rövid svájci tartózkodás után Párizsban telepedett le. Kezdetől fogva fontos szerepet játszott a nyugat-európai magyar emigráció életében. Né-

hány barátjával együtt ő alapította és két évig szerkesztette a *Látóhatár* c. folyóiratot. Később más emigrációs folyóiratok szerkesztője és kiadója. 1954–1965 között a francia rádió magyar osztályán a közgazdasági és szociális rovat rendszeres heti cikkírója.

Borsos Sándor azon kevés emigráns politikus közé tartozott, akik a befogadó ország politikai életébe is integrálódtak. Már 1951-től dolgozott a francia Force Ouvrière mozgalomban, 1962-től tevékeny tagja volt a Francia Szocialista Pártnak. *Mitte-rand* elnökké választása után a párt 1981-ben a Nemzetközi Titkárság Kelet-Európa szakértőjének nevezte ki. A francia-magyar kapcsolatok elmélyítésében most kezdődött el igazán fontos szerepe, ennek azonban hamar véget vetett váratlanul fellépő infarktusa.

Borsos Sándor mindvégig következetesen baloldali, szocialista álláspontot képviselt, ezért is került szembe a nyugati magyar emigráció tőle jobbra álló képviselőivel. Mivel munkájával mindig biztosítani tudta anyagi függetlenségét, nem szorult rá s nem is fogadta volna el a magyar emigránsok számára megnyíló – elsősorban Amerikából származó – pénzforrásokat. Politikai állásfoglalása vezette természetes szövetségbe az emigráns szociáldemokrácia baloldali szárnyával, személy szerint *Bán Antallal* (1903–1951), Magyarország 1945–47 közötti szociáldemokrata iparügyi miniszterével és *Presser Istvánnal* (1897–1972), a háromszor emigrációba kényszerült szociáldemokratával (1919, 1938, 1948).

Az irathagyaték Borsos Sándor levelezéséből áll, s tartalmazza mind a kapott leveleket, mind az elküldött válaszok másolatait. A levélírók között az emigráció számos politikusa

szerepel, de a hagyaték gerincét s politikailag is legizgalmasabb részét a Bán-Presser-Borsos levelezés képezi. Főleg az utóbbi kettő érdekesítő olvasmány, amint pontokba foglalva fejtik ki csaknem heti, 10 napi gyakorisággal, igen részletesen politikai nézeteiket, számbaveszik tennivalóikat, megtárgyalják csatározásaikat az emigráció „jobboldali” szárnyával, elsősorban a „jobboldali szociáldemokratákkal”. Itt a fő célpont – 1956 után – *Kéthly Anna*. A leveleket néha több címre küldik el, így valósággal körlevél formájában tájékoztatják egymást, egyeztetik álláspontjukat.

A mai olvasó számára – még ha nem is történész, csak egyszerűen átélője volt az elmúlt évtizedeknek – megdöbbentő olvasmányt képeznek ezek

Igazolvány

Dr. Borsos Sándor

1929. 9. 11.

részteljes

aki a Nemzeti Parasztpárt
országos vezetőségének
1947/48. évre megválasztott
tagja.

Budapest, 1947. 10. 20.

Erdős István

titkár

a levelek. Feltárul bennük az egyáltalán nem egységes nyugat-európai emigráció személyes indulatoktól sem mentes légköre, az emigránsok hallatlan erőfeszítései arra, hogy valami hatást vagy befolyást gyakoroljanak a nyugati politikára, s mindezek mögött állandóan felsejlik a haza, az ország, amelyért mindez történik s ahová mindig vissza akarnak térni. Főleg a konszolidáció éveiben, 1963 után. Beszámolnak egymásnak a hazai politikusokkal folytatott tárgyalásaikról (pl. Darvas Józseffel), míg végül kiderül: „igazi” baloldaliságra nincs szükség itthon, a „puha diktatúra” nem vágyik szabadon gondolkodó baloldali-

akra. Haza már csak turistaként látogathatnak, a sok küzdelem, remény és illúzió – úgy tetszik – nem állta ki a politikai realitások próbáját. Igazuk csak egyben lett végül: békés módon valósult meg az átmenet a demokráciába, egy szociálisan igazságosabb világba. De ezt már egyikük sem érte meg.

Levelezésüket azonban a jövőnek is szánták. Megható olvasmány, amikor Presser István, egy évvel halála előtt elküldi Borsos Sándornak a Bán Antal – Szélig Imre – Presser István levelezést ezzel a távolabbi céllal: „... valamilyen magyar archívumban elhelyezni..., hogy megmaradjon a magyar szociáldemokrácia történelmében. Bízom ígéretedben és hűségedben. Szocialista barátsággal Presser István”.

*

Az ígéret és a hűség a hazához most vált valósággá, tíz évvel Borsos Sándor halála után. Özvegye – igazi könyvtárhoz méltóan – rendezetten adta át az iratokat a Széchényi Könyvtárnak, ezzel is megerősítve nemzeti könyvtárunknak a jelenkori történelmi kutatásban betöltött fontos szerepét. Talán nem véletlen, hogy a könyvtárba most párhuzamosan más szociáldemokrata anyagok is érkeztek, s így az OSZK a jelenkori hazai és külföldi szociáldemokrácia egyik legfontosabb hazai forrásbázisává vált. Köszönet érte mindazoknak, akik a megőrzés sokszor terhes szerepét vállalták, s a hazajuttatást kötelességüknek érezték.

Dr. Somkuti Gabriella